

สารนิเทศจากใบจุ่ม

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ^๔

ใบจุ่ม เป็นชื่อเรียกสารนิเทศประเภทหนึ่งของสำนักหอสมุดแห่งชาติ มาจากศัพท์เดิมที่ปรากฏในเอกสารโบราณว่า ลายจุ่ม หรือ ลายจุ่ม มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๖๙ รายการ ๗๐ ฉบับ สามารถจำแนกประเภทตามลักษณะของวัสดุที่ใช้รองรับการบันทึกเรื่องราวได้ ๔ ประเภท คือ เป็นผืนผ้า ๒๒ ฉบับ กระดาษเพลหรือกระดาษสา ๔๑ ฉบับ กระดาษฝรั่ง ๕ ฉบับ และกระดาษเหลือง ๑ ฉบับ

คำว่า ลายจุ่ม หรือ ลายจุ่ม เป็นศัพท์ที่ปรากฏใช้ในเอกสารโบราณ ทั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือของไทย แต่จะปรากฏใช้ในเอกสารโบราณของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายประเภทมากกว่าภาคเหนือ กล่าวคือ ปรากฏใช้คำนี้ทั้งในศิลาจารึกประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑ – ๒๒ และเอกสารประเภทใบจุ่มที่มีลักษณะเป็นพระราชโองการของพระเจ้าแผ่นดินลาว มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๒ – ๒๔ ดังนี้

^๔ นักภาษาโบราณเชี่ยวชาญ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

๑. ศิลาจารึกวัดศรีบุญเรือง^๕ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จารึกเมื่อพุทธศักราช ๒๑๕๑ ด้วยอักษรไทยอีสาน ภาษาไทย เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระบรมบพิตรพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า (พระยาวรวงษา มหาธรรมราชา)^๖ มีพระราชโองการถวายที่ดินเขตอารามแก่วัดศรีบุญเรือง ความว่า

“ศุภมัสดุ พระราชอาชญาลายจุ่มสมเด็จพระบรมบพิตรพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า สมเด็จพระเป็นเจ้าตนเป็นพระประสิทธิจุ่มดวงนี้ไว้กับวัดศรีบุญเรือง- - -”

๒. ศิลาจารึกวัดมณีโคตร^๗ ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย จารึกเมื่อพุทธ - ศักราช ๒๑๑๘ ด้วยอักษรไทยอีสาน ภาษาไทย เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระโพธิ์วรวงศาครตาธิราช มีพระราชโองการถวายที่ดินเขตอารามให้แก่วัด ความว่า

“ศุภมัสดุ พระราชอาชญาลายจุ่มสมเด็จพระบรมบพิตรบรมนาถ พระเป็นเจ้าตนชื่อโพธิ์วรวงศาครตาธิราชตนประกอบด้วยประสาทศรัทธาในพุทธศาสนา - - -”

^๕ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ (อักษรธรรมและอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๔). (๒๕๒๙). หน้า ๓๕๐ – ๓๕๒.

^๖ สุรศักดิ์ ศรีสำออง. (๒๕๕๔). ลำดับกษัตริย์ลาว. หน้า ๑๓๗.

^๗ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕. หน้า ๓๗๓ – ๓๗๕.

๓. ศิลาจารึกวัดวิชัยอาราม พบที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น จารึกเมื่อพุทธศักราช ๒๑๗๒ ด้วยอักษรไทยอีสานและอักษรธรรมอีสาน ภาษาไทยและภาษาบาลี เนื้อความกล่าวถึง สมเด็จพระบรมบพิตร พระเป็นเจ้า มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงมีพระราชโองการถวายที่ดินไร่นาข้าคนแก้ววิชัยอาราม ความว่า

“ศุภมัสดุพระราชอาชญาลายจุ่มสมเด็จพระ
บพิตรพระเป็นเจ้าตนเป็นพระประสิทธิ _____
ไว้การแต่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
วินัยธรรมชินโรสชาติ _____”

๔. ใบจุ่มเลขที่ ๑^๔ ชื่อใบจุ่มเจ้านคร
จันทบุรีพระราชทานให้พระยาศรีมูลเมือง หัว
พันเมืองชำได้ เมื่อศักราช ๑๐๔ ตัว ซึ่งมีการใช้
ถ้อยคำแสดงความเป็นพระราชโองการ ความว่า

“311 ศุภมัสดุพระราชอาชญาลายจุ่มสมเด็จพระ
บรมบพิตร พระโสภาทธรรมิกราชไชยจักรพรรดิ
ภูมินทรราชเจ้า .สมเด็จพระเป็นเจ้าจักรเป็น
พระอยู่หัว ทรงพระราชกฤษฎีกาประสิทธิจุ่มดวงนี้ ---”

^๔ พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. (๒๕๔๓).
ใบจุ่ม: สารนิเทศบนสิ่งทอ. หน้า ๖๗ – ๗๐.

ใบจุ่มเลขที่ ๑

ชื่อ ใบจุ่มเจ้านครจันทบุรี พระราชทานให้ พระยา
ศรีมูลเมือง หัวพันเมืองชำได้ เมื่อศักราช ๑๐๔ ตัว

๕. ใบจุ่มเลขที่ ๑๔ ชื่อ ตราตั้งและต้น
กงดินเขตแขวงของเมืองแพน^๕ ออกเมื่อศักราช
๒๔ ตัว ตรงกับพุทธศักราช ๒๒๐๕ ปรากฏ
ข้อความ ดังนี้

“31 31 ศุภมัสดุ พระราชอาชญาลายจุ่ม
สมเด็จพระบรมบพิตรพระมหาธรรมิกราชราชเจ้า
สมเด็จพระเป็นเจ้าองค์เป็นพระอยู่หัว ประสิทธิ
จุ่มดวงนี้ ใส่หัวแสนมงคลแสนสุระให้กกหอม
หมุ่มชุมอันเป็นไพร่กับเมืองแพน - - -”

^๕ พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. (๒๕๔๓).
ใบจุ่ม: สารนิเทศบนสิ่งทอ. หน้า ๑๔๗ – ๑๔๘.

ใบจุ่มเลขที่ ๑๔

ชื่อ ตราตั้งและตันทงดินเขตแขวงของเมืองแพน

๖. ใบจุ่มเลขที่ ๒๐ ชื่อ ตันทงดินเมือง
โสยกกำหนดเขตแขวงเมืองโสย^{๑๐} ออกเมื่อ
จุลศักราช ๑๒๑๒ (พ.ศ. ๒๓๕๓) ปรากฏความดังนี้

“ศุภมัสสุพระราชอาชญา สมเด็จพระบรมนาถ
บรมบพิตรพระภูมีนทรธิปัตติธรรมิกราชาธิราชเจ้า
สมเด็จพะเป็นเจ้าองค์เป็นพระอยู่หัวในมหานคร
กรุงจันทบุรี ปลงประสิทธิลายจุ่มพระราชวังเมือง
หลวงดวงนี้- -”

ในภาคเหนือไม่ปรากฏใช้คำว่า ลายจุ่ม
หรือลายจุ่ม ในเอกสารโบราณประเภทศิลาจารึก
แต่ปรากฏใช้ในเอกสารตำนานพื้นเมืองเท่านั้น โดย
มักใช้คู่กับคำว่า “ลายเจษ” หรือ “ลายเจีย” ก็ได้
ดังตัวอย่างข้อความจากเรื่อง ตำนานสิบห้า
ราชวงศ์ บันทึกว่า

^{๑๐} เรื่องเดิม. หน้า ๑๙๑ – ๑๙๔.

“...ท้าวพระยาทั้งหลายมีพระยาหอหล่มฟ้า
โพธิมาน เป็นประธานก็พร้อมกันแบ่งลายจุ่ม
ลายเจษไว้กับพระยาเจืองแลเอกราชในเมือง
แก้ว... เจ้าพระยาเจืองอยู่ในเมืองพระกันนานได้
๓ ปี ปลาย ๓ เดือน เจ้าก็หื้อพระยาหอเจ้าหล่ม
ฟ้าโพธิมานเป็นลายจุ่มเจีย หื้อแก้ตนแล้ว เจ้าก็
พานางอมราชเทวีกับบริวารทั้งมวล เจ้าแต่ลาย
จุ่มเจียมาหื้อแก้ลูกตนผู้ซื้อลาวเงินเริง...”^{๑๑}

ความหมายของคำว่า ลายจุ่ม ตามที่
ปรากฏในศิลาจารึกและเอกสารจดหมายเหตุ
อื่น ๆ ตามคำอธิบายของ ศาสตราจารย์ธวัช ปุณ
โณทก หมายถึง พระบรมราชโองการ ตราตั้ง
หรือหนังสือใบบอกราชการ^{๑๒}

พจนานุกรมล้านนาฉบับแม่ฟ้าหลวง ให้
ความหมายของคำว่า ลายจุ่ม ลายเจีย ว่าลาย
ประทับตรา ตราพระราชลัญจกร เอกสารที่บันทึก
ลงกระดาษ (เจีย) และมีตราประทับไว้
เป็นสำคัญ^{๑๓}

คำว่า ลายจุ่ม มาจากคำ ๒ คำ คือ คำว่า
ลาย และคำว่า จุ่ม ซึ่งคำว่า จุ่มนี้เป็นศัพท์ภาษา
ตระกูลไท ปรากฏใช้ทั้งในภาษาไทยอาหมและ
ภาษาไทพ่าเก ซึ่งได้นิยามความหมายของคำว่า จุ่ม
ว่าหมายถึง ตราแผ่นดินของเจ้าฟ้าไทย^{๑๔}

นอกจากนั้นดินแดนที่เป็นที่อยู่ของคน

^{๑๑} ตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่ม ๑ ผูกที่ ๑ -
๒. (๒๕๒๔, ตุลาคม). หน้า ๓๑.

^{๑๒} ธวัช ปุณโณทก. ศิลาจารึกอีสาน.
หน้า ๒๔๓.

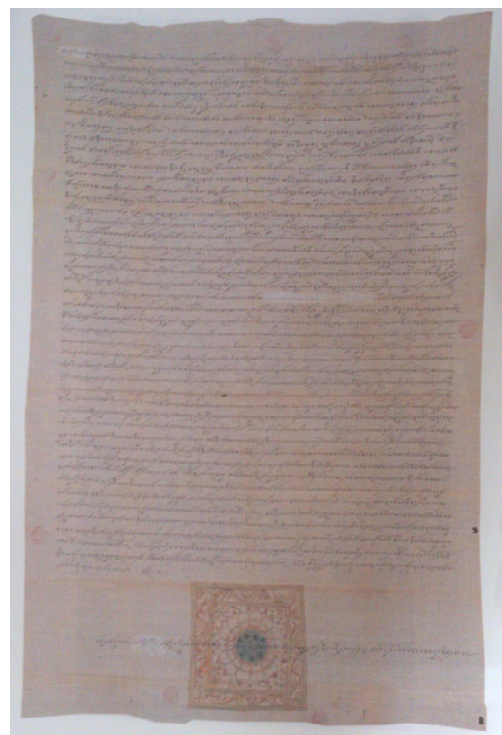
^{๑๓} อุดม รุ่งเรืองศรี. (๒๕๓๔). พจนานุกรม
ล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. หน้า ๑๑๒๕.

^{๑๔} บรรจบ พันธุเมธา. (๒๕๓๐).
พจนานุกรมพ่าเก - ไทย- อังกฤษ. หน้า ๑๑๕.

ไทยอาหม ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ยังมีอาคารทรงกลมหลังหนึ่ง ที่พระราชวังเจ้มนวน เหลือเป็นหลักฐานให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ เรียกว่า “เรือนจุ่ม” คือ ห้องสำหรับเก็บจุ่มฟ้ารุ่งแสงเมือง ในตำราโบราณของไทยอาหมบันทึกไว้ว่า จุ่มฟ้านี้เป็นเสมือนเจ้าฟ้าเหนือหัว ซึ่งนักวิชาการของไทยสันนิษฐานว่า “จุ่ม” ดวงนี้ คือ ตราแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ไทยอาหมนั่นเอง^{๑๕} ดังนั้นความหมายโดยตรงของลายจุ่มจึงหมายถึงหนังสือที่ออกโดยพระราชโองการ โดยมีการประทับตราแผ่นดินกำกับไว้ เพื่อแสดงความเป็นพระราชโองการของพระมหากษัตริย์

การเรียกชื่อเอกสารประเภทนี้ว่า ใบจุ่มของสำนักหอสมุดแห่งชาติไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มใช้มาตั้งแต่เมื่อไร แต่สันนิษฐานว่า น่าจะมี แนวเทียบจากหนังสือบอกข้อราชการจากหัวเมือง ซึ่งมีวิธีเรียกเป็นภาษาปากว่า ใบบอก เพราะคำว่า ใบคนไทยมักใช้เรียกของที่มีลักษณะแบนเป็นแผ่น ๆ^{๑๖} เช่น ใบหนังสือ ใบฎีกา เป็นต้น หรืออาจเรียกโดยใช้คำว่า แผ่น แทน ใบ ก็ได้ เป็น แผ่นจุ่ม ดังปรากฏในพงศาวดารล้านช้าง ตามถ้อยคำในฉบับเดิม^{๑๗} กล่าวถึงการใช้หลักฐานจากเอกสารชั้นต้นที่เรียกว่า แผ่นจุ่ม ดังความว่า

“...แต่พระไชยแผ่นจุ่มคนทั้งหลายในเมืองหลวงแล้วจึงไปสร้างเวียงจันทร์ ปางนั้นลางแผ่นจุ่มพระไชยก็มี ลางแผ่นจุ่มพระหน่อเมืองก็มี ลางแผ่นพระธรรมิกราชก็มี ลางแผ่นพระอุปโยราชก็มี ลางแผ่นพระอุบายราชก็มี ลางแผ่นท้าวดอนคำก็มี ลางแผ่นเจ้าท้าววิไชยก็มี ลางแผ่นเจ้าสุริยวงศ์ก็มี...”^{๑๘}

ใบจุ่ม เลขที่ ๘ ชื่อ ใบจุ่มเจ้าเมืองหลวงพระบาง
พระราชทานให้เพี้ยพรหมหาไชย เมืองเป็นแลเพี้ยเทพ
เพี้ยพลราชคำ เมื่อศักราช ๑๒๐๐ ตัว

^{๑๕} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. (๒๕๓๔).

เมืองนูนสุนคำ. หน้า ๘๔-๘๕.

^{๑๖} เปลื้อง ณ นคร. (๒๕๔๘). พจนานุกรม.
หน้า ๒๗๗.

^{๑๗} พงศาวดารล้านช้างตามถ้อยคำในฉบับ
เดิม, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ เล่ม ๒. (๒๕๐๖).

^{๑๘} อ่างในสุรศักดิ์ ศรีสาอาง, ลำดับกษัตริย์
ลาว, หน้า ๑๖๔.

สาระที่ได้จากใบจุ่ม

ลักษณะและการบันทึกเนื้อหาของใบจุ่ม ทำให้สามารถจำแนกหน้าที่และความสำคัญของใบจุ่มได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ใบจุ่มที่ทำหน้าที่เป็นพระราชโองการของกษัตริย์ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์รับเป็นสิ่งทอ จำนวน ๒๖ ฉบับ ส่วนที่เหลือเป็นหนังสือราชการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และหนังสือราชการของหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา ๗ ฉบับ

อักษรและภาษาที่ใช้บันทึกเนื้อหาสาระในใบจุ่มมีหลายชนิด คือ อักษรไทยน้อยและอักษรลาวเฉียง ใช้บันทึกภาษาลาวและภาษาญวน อักษรจีน ใช้บันทึกภาษาญวน อักษรผู้ไทย หรืออักษรไทยดั่งเกีย ใช้บันทึกภาษาผู้ไทย และภาษาญวน เพราะมีอาณาเขตติดต่อกัน อักษรไทยใช้บันทึกภาษาไทยและภาษาลาว แต่มีเพียงฉบับเดียวเพราะเป็นหนังสือแปลคู่กับฉบับอักษรไทยน้อย อักษรชนิดสุดท้าย คือ อักษรธรรมล้านนา ใช้บันทึกภาษาไทยล้านนา ซึ่งเป็นข้อราชการของอาณาจักรล้านนา สันนิษฐานว่านำมารวบรวมไว้ในภายหลัง เพราะมีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน

สำนวนภาษาที่ใช้บันทึกเรื่องราวในใบจุ่มทั้งหมด ยกเว้นฉบับอักษรจีนและอักษรผู้ไทย ซึ่งไม่สามารถอ่านตีความได้ ล้วนเป็นสำนวนร้อยแก้วทั้งสิ้น แต่ใบจุ่มที่มีลักษณะเป็นพระราชโองการและหนังสือบอกเขตแดนเมือง แม้จะเป็นสำนวนร้อยแก้ว แต่ก็จะมีวิธีการคัดสรรคำที่มีลักษณะสัมผัสคล้องจองเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งในลักษณะของการนำคำที่มีความหมายเดียวกันมาซ้อนกันเป็นคำคู่ ๒ คำ หรือ ๔ คำ และนำคำมาเรียงซ้อนกัน แต่ใช้คำซ้ำกันในพยางค์ที่ ๑ และ

๓ ทำให้เกิดจังหวะและเสียงคล้องจองกัน บางคำจึงกินความหมายกว้างขวาง ชัดเจน และหนักแน่นยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นหากเป็นหนังสือบอกเขตแดนเมือง ซึ่งมีเนื้อหายาวมากก็ใช้วิธีส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของกลุ่มคำหน้า ไปหาคำแรกของกลุ่มคำถัดไป ทำให้เกิดความคล้องจอง อ่านง่าย มีความไพเราะและไม่น่าเบื่อ รวมทั้งพระราชโองาทหลวง ซึ่งมีเนื้อหาคล้ายคลึงกันถึง ๓ ฉบับ แม้จะมีเนื้อหาค่อนข้างยาวเป็นโวหารแบบพรรณนา แต่ก็มีความสำคัญและเด่นชัดที่การเปรียบเทียบในลักษณะของเทศนาโวหาร ซึ่งประกอบด้วย สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร แม้จะเป็นสำนวนร้อยแก้วก็ตาม

การวิเคราะห์สารนิเทศจากใบจุ่มพบว่า ข้อราชการที่บันทึกในใบจุ่ม สะท้อนสภาพสังคมและประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างอย่างชัดเจนในหลาย ๆ ด้าน อันได้แก่

๑. การแต่งตั้งเจ้าเมือง โดยพระราชโองการ ทั้งนี้ อาจแต่งตั้งลูกให้ดำรงตำแหน่งที่ว่างลงแทนพ่อ หรือแต่งตั้งให้ไปสร้างเมืองใหม่ตามพระราโชบายในการแผ่ขยายพระราชอาณาจักรให้กว้างขวาง

๒. กำหนดเขตแดนของเมืองต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลในเอกสารเรียกว่า กงดิน โดยการบรรยายอาณาเขตของเมืองผ่านภูมิประเทศต่าง ๆ ทุกพื้นที่ จนมาบรรจบกับจุดเริ่มต้น ซึ่งมีทั้งลักษณะที่กำหนดมาพร้อมพระราชโองการแต่งตั้ง และเป็นการรายงานของเจ้าเมืองถึงกษัตริย์เมื่อเปลี่ยนรัชกาล โดยมักอ้างว่าเป็นเขตแดนตามจุ่มของเดิม จึงทำให้มีการรายงานเขตแดนของเมืองเดียวกันหลายฉบับ รวมทั้งมีการทำรายงานเขตแดนเมืองด้วยวิธีการวาดเป็นแผน

ที่ประกอบเขตเมืองโศย เมืองพูน แต่เรียกว่า
แผงที่ (จ. ๓๙)

๓. การรวบรวมไพร่พล เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่บ้านเมือง โดยมักกำหนดเป็นข้อปฏิบัติไว้ในพระราชโองการอยู่เนือง ๆ เช่น ให้ไปกวาดต้อนไพร่พลกลับมาเข้าสังกัดเดิม หากมีหนี้สินผูกพันกับผู้ใด ทรงกำหนดอัตราไถ่ถอนกลับมาคืนต้นสังกัดเหมือนเดิม รวมทั้งกรณีที่มีคนกระจัดพลัดพราก มาอยู่ในบ้านเมืองก็ให้ดูแลให้อยู่อย่างมีความสุขเหมือนไพร่พลในบ้านเมือง นับเป็นพระราชโบายสร้างบ้านแปลงเมืองให้เข้มแข็งมั่นคง สะท้อนราชธรรมของพระมหากษัตริย์ประการหนึ่งด้วย

๔. อนุญาตให้เจ้าเมืองมีผลประโยชน์ในการปกครองบ้านเมือง จะจัดการผลประโยชน์ส่วนหนึ่งให้เป็นส่วยของราชการ เพื่อนำมาเข้าพระคลังหลวงทุกปี โดยส่งผ่านล่ามเมือง รวมทั้งมีการกำหนดผลผลิตทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นของต้องห้ามนำออกจำหน่ายนอกประเทศ เช่น งาช้าง นอแรด ไม้บางชนิด กามะถัน ตะกั่ว และดีบุก เป็นต้น นอกจากนั้นรัฐยังกำหนดจำนวนเงินในพื้นที่บางเมือง ซึ่งมีกลุ่มคนต้องเสียส่วยเป็นเงิน แต่กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะได้รับสิทธิพิเศษเหมือนมี **ตราภูมิคุ้มห้าม**ตามระบอบราชการของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๕. ข้อกำหนดในใบจุ่ม สะท้อนจารีตประเพณีของอาณาจักรล้านช้างในการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เพื่อรักษาพระราชอำนาจของกษัตริย์ ปีละ ๒ ครั้ง สันนิษฐานว่ารับ

อิทธิพลจากพระราชอาณาจักรสยาม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่กำหนดมากกว่าเป็น ๒ ครั้ง ตามเทศกาลส่งส่วยขึ้นทูลพระคลังหลวง

๖. ข้อปฏิบัติและข้อราชการในใบจุ่ม สะท้อนชนชั้นในอาณาจักรล้านช้าง โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม อย่างเห็นได้ชัด คือ **ชนชั้นเจ้านาย** มีกษัตริย์และพระราชวงศ์รวมถึงขุนนางข้าราชการทั้งปวง **ชนชั้นไพร่** หมายถึง ไพร่ที่เป็นสามัญชน สังกัดมูลนายที่เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองทั้งในการส่งส่วย และยามศึกสงคราม **ข้อย** คือ ทาส หรือ ไพร่ที่มีภาระหนี้สินผูกพัน มีทั้งข้อยทั่วไปและข้อยโอกาส หรือเข้าโอกาสที่มีการอุทิศเพื่อให้เป็นผู้รับใช้พระรัตนตรัย เป็นต้น

๗. มีกฎหมายที่เป็นจารีตโบราณ คือ ธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ เพื่อการตัดสินคดีความและมีข้อกำหนดในการพิจารณาคดีความตามลำดับความหนักเบาของโทษ

๘. มีข้อธรรมที่กษัตริย์มักอ้างถึงเพื่อเป็นข้อเตือนใจ ให้ขุนนางที่ได้รับแต่งตั้งใช้ปกครองไพร่พลเมืองให้มีความสุข เพราะพลเมืองเปรียบเหมือนฐานรากของแผ่นดิน โดยกล่าวถึง ทศกัศพลกรรม ๑๐ ประการ อปริหานิยธรรม ๗ อคติสี่ ศีลห้า และศีลแปด เป็นต้น

๙. เนื้อหาในใบจุ่มสะท้อนสภาพภูมิฐานบ้านเมืองและสัมมาอาชีพของไพร่พล กล่าวคือ ข้อมูลในคำให้การหลายฉบับ นอกจากจะบอกระยะห่างระหว่างหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน พร้อมจำนวนประชากรแล้ว ยังบอกสภาพ

บ้านเมืองในยามมีศึกสงคราม บางแห่งเป็นหมู่บ้านร้าง แต่มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ มีพระธาตุเจดีย์ และศาลาลงรักปิดทองงดงามสมบูรณ์อยู่ด้วย แสดงถึงความมั่นคงทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

๑๐. การบันทึกศักราชวันเดือนปีที่ออกหนังสือ มักบอกศักราชควบคู่กับปีนักษัตร ทั้งแบบขอมและแบบปีนไทย โดยเฉพาะนิยมใช้จุลศักราชเหมือนสยามและล้านนา

นอกจากนั้นใบจุ่มบางฉบับยังมีข้อมูลรายละเอียดแสดงทรัพยากรในพื้นที่และการติดต่อซื้อขายกับเวียดนาม รวมทั้งให้ความรู้อันเกี่ยวเนื่องด้วยชนเผ่าผู้ไทยทั้งผู้ชายและผู้หญิงหลายประการ เช่น การแต่งกาย และการไว้ทรงผม เป็นต้น

ด้านภาษาและอักษรวิทยา พบว่าตัวอักษรไทยน้อยที่ใช้บันทึกพระราชโองการก่อนจุลศักราช ๑๐๐๐ มีจำนวนตัวอักษรมากถึง ๓๖ รูป มีทั้งพยัญชนะในวรรค ฎ และ ฃ ภ ศ ษ ต่อมาอักษรไทยน้อยยุคหลังจนถึงอักษรลาวเฉียง มีพยัญชนะลดลงเหลือเพียง ๒๗ รูป สระ ตัวเลขและเครื่องหมายพิเศษ มีจำนวนไม่แตกต่างกัน ข้อแตกต่างสำคัญประการหนึ่งก็คือ ตัวอักษรไทยน้อยที่ใช้บันทึกในพระราชโองการมักมีการประดิษฐ์ลดทอนเส้นสายให้งดงามมีศิลปะใกล้เคียงกันจนแทบจะสันนิษฐานได้ว่า เป็นลายมือของอาลักษณ์คนเดียวกัน ส่วนภาษาที่ใช้มีทั้งการนำคำศัพท์ หลาย ๆ คำที่มีความหมายเดียวกันมาเรียงต่อกันหลาย ๆ ตัว รวมทั้งมีการใช้ศัพท์คำยืมภาษาต่างประเทศและการใช้คำศัพท์ภาษาลาวขยายคำภาษาบาลีหรือสันสกฤตที่เข้าใจยาก เป็นต้น

คุณค่าของใบจุ่ม

ใบจุ่ม เป็นเอกสารจดหมายเหตุของอาณาจักรล้านช้างที่มีความสำคัญยิ่ง ในฐานะของเอกสารชั้นต้นที่สะท้อนประวัติศาสตร์และสังคมในอดีตทางด้านการปกครองและขนบนิยมในสังคมหลายประการดังกล่าวแล้วข้างต้น ใบจุ่มยังมีคุณค่าและความสำคัญในองค์ประกอบหลักของเอกสารโบราณถึง ๔ ประการ คือ ๑) ตัวหนังสือหรือตัวอักษร ๒) ภาษา ๓) เนื้อหาเรื่องราว ๔) วัสดุรองรับ

ตัวหนังสือหรือตัวอักษร ในใบจุ่มสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในการใช้ตัวอักษรไทยน้อยเป็นหลัก เพื่อบันทึกหนังสือราชการ ตำรับ ตำราต่าง ๆ ตามชนบทที่สังคมของอาณาจักรล้านช้างกำหนดไว้ แม้ว่าจะมีการนำเชิงตัวอักษรธรรมซึ่งเป็นอักษรที่สังคมกำหนดให้ใช้เพื่อบันทึกข้อธรรมและเรื่องราวทางศาสนาเท่านั้นมาใช้ร่วมหรือปะปนบ้างก็ตาม แต่สามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะคำศัพท์นั้นอาจเป็นภาษาบาลีหรือสันสกฤต หรือเป็นเพราะหมดพื้นที่สำหรับเขียนตัวอักษรตัวเต็ม จึงประยุกต์นำเชิงตัวอักษรธรรมมาใช้แทน แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมของอาณาจักรส่วนใหญ่ มีความรู้และสามารถเขียนอ่านตัวอักษรได้ทั้ง ๒ ชนิด เช่นเดียวกับสังคมไทย ที่ใช้อักษรขอมเพื่อบันทึกคาถาภาษาบาลี และข้อธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนอักษรไทยใช้บันทึกความรู้โดยทั่วไป และเอกสารราชการ เป็นต้น นับเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนความมีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมอย่างชัดเจน

ภาษา ที่ใช้ในใบจุ่มเป็นภาษาลาวที่มีลำดับชั้นทั้งที่ใช้ถ้อยคำราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และศัพท์สุภาพพื้นฐานทั่วไป เช่น พระราชโองการ ใช้คำว่า “พระราชทาน”

หรือ “ประสิทธิไพสัหว” แทน “ให้” เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์เฉพาะที่ใช้สำหรับพระราชทานพรแต่ข้าราชการหรือผู้รับพระราชโองการว่า “คุณูประสิทธิพระราชอาชญา” เป็นต้น

คำศัพท์ ภาษาลาวยังมีคำศัพท์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เก็บตำ หมายถึง ทอผ้า ขน้อย เป็นคำสรพนามบุรุษที่ ๒ ใช้สำหรับพูดกับผู้อาวุโส ขาดเงิน หมายถึง เตื่อตร้อน รักแพง หมายถึง ทะนุถนอม ระวังสร้าง หมายถึง ฤดูเก็บเกี่ยว เป็นต้น กล่าวได้ว่า ภาษาลาวในปัจจุบันนอกจากจะสะท้อนเอกลักษณ์ของชนชาติลาวแล้ว ยังเป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำศัพท์โบราณ และเปรียบเทียบกลุ่มตระกูลภาษาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่คำศัพท์ ระบบเสียงและโครงสร้าง การเรียงคำในประโยค ซึ่งมีลักษณะร่วมกับภาษาไทยทุกประการ แม้แต่ในการบันทึกคำต่าง ๆ ทั้งภาษาลาวและภาษาไทยต่างก็เป็นภาษาเสียงดนตรี ซึ่งมีวรรณยุกต์เป็นตัวกำหนดความหมายของคำ แต่ทั้งภาษาไทยและภาษาลาวต่างก็ไม่นิยมแสดงรูปวรรณยุกต์เหมือนกัน ดังนั้นหนังสือส่วนใหญ่จึงเป็น **หนังสือหน้าหา** ตามคำของคนโบราณ เพราะต้องพิจารณาจากคำอื่น ๆ โดยรอบประกอบ จึงจะออกเสียงคำนั้น ๆ ได้ถูกต้อง นับเป็นอัจฉริยภาพของผู้บันทึกและผู้อ่านต่างมีความรู้และความเข้าใจร่วมกัน จึงยอมรับกติกาดังกล่าวมาช้านาน ถือได้ว่าผู้บันทึกให้อิสระแก่ผู้อ่าน เพราะแต่ละท้องถิ่นมีระดับเสียงวรรณยุกต์ของคำไม่เหมือนกัน จึงเว้นรูป

วรรณยุกต์ไว้ให้ออกเสียงตามสำเนียงภาษาของคนแต่ละกลุ่ม

เนื้อหาเรื่องราว ใบจุ่มบอกเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันสำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ๒ สถาบันเป็นส่วนใหญ่ คือ สถาบันชาติ และสถาบันกษัตริย์ อาจมีการสอดแทรกคำแนะนำที่เป็นข้อธรรมทางศาสนา ซึ่งสะท้อนหลักธรรมอันเป็นศาสนาหลักของชาติได้ นอกจากนั้นยังสอดแทรกขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญของชาติอันเป็นยึดครองของสังคม ทั้งในระดับของผู้ปกครองและสามัญชนทั่วไป ซึ่งมีวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เพราะผู้ปกครองย่อมต้องปฏิบัติเพื่อความสงบร่มเย็นของผู้อยู่ในปกครองเป็นจำนวนมากนั่นเอง

วัสดุรองรับ นับว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะสามารถสะท้อนภูมิปัญญาของบรรพชนในการคิดสรรวัสดุในสังคมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ใบจุ่มส่วนใหญ่เป็นพระราชโองการฉบับจริงที่กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างพระราชทานแต่งตั้งเจ้าเมืองต่าง ๆ ในเมืองหัวพันห้าทั้งหก ซึ่งโดยปกติพระราชโองการที่ออกโดยราชสำนัก เมื่อพระราชทานให้เมืองต่าง ๆ ไปแล้ว ย่อมไม่มีต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่ราชสำนักอีก ยกเว้นต้นร่างเท่านั้น ซึ่งต้นร่างส่วนใหญ่ไม่ได้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนเหมือนฉบับจริง และไม่มีการประทับตราแผ่นดินไว้เป็นสำคัญด้วย นับเป็นความโชคดีของหอสมุดแห่งชาติที่ได้รับเอกสารชุดนี้ไว้เป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้า เพราะนอกจากจะเป็นข้อมูลเอกสารชั้นต้นที่ออกโดยราชสำนักและหัวเมืองน้อยใหญ่ใน

อาณาจักรล้านช้างเป็นส่วนใหญ่แล้ว พระราชโองการทุกฉบับยังสะท้อนลายมือของอาลักษณ์แห่งราชสำนักล้านช้าง ระเบียบวิธีการใช้ภาษา และถ้อยคำสำนวนในพระราชโองการ ตลอดจนตราประทับ ซึ่งเป็นตราของ ๒ นครรัฐ แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง คือ ล้านช้างหลวงพระบาง และล้านช้างเวียงจันทน์

การที่จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง - ชูโต) รวบรวมเอกสารเหล่านี้ไว้ครั้งไปราชการทัพปราบฮ่อ นับเป็นผลดีต่อการสงวนรักษาต้นฉบับไว้เป็นข้อมูลหลักฐานเพื่อการศึกษาค้นคว้าในวันนี้ หากในครั้งนั้นไม่ได้มีการจัดเก็บรวบรวมรักษาไว้ อาณาจักรล้านช้างซึ่งต้องประสบกับวิกฤตอย่างหนักอีกถึง ๒ ครั้ง กล่าวคือ การตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสนานกว่า ๖๐ ปี ^{๑๙} และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายขวา ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาแทรกแซงให้การสนับสนุน และฝ่ายซ้ายซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะเวียดนามเหนือ อีกนานกว่า ๒๐ ปี ^{๒๐} ทำให้ประเทศลาวบอบช้ำและสูญเสียความสมบูรณ์ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นอันมาก ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในดินแดนต่าง ๆ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจวบจนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามแม้เอกสารจดหมายเหตุประเภทใบจุ่มจะเป็นเรื่องการบริหารราชการของประเทศลาวเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างไทยกับลาวที่มีมายาวนาน

ทำให้ผู้คนที่สองฝั่งแม่น้ำโขง ยังมีมิตรไมตรีและเอื้ออาทรต่อกันฉันท์พี่น้อง การเผยแพร่ความรู้ในครั้งนี้อย่อมสะท้อนเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันดีงามของอาณาจักรล้านช้าง และสายสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับลาวในแง่มุมต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าในหัวข้ออื่น ๆ ของผู้สนใจต่อไป ❖

^{๑๙} สุวิทย์ ธีรศาสตร์. ประวัติศาสตร์ลาว

๑๗๗๙ - ๑๙๗๕. หน้า ๑๘.

^{๒๐} เรื่องเดิม. หน้า ๑๙.

บรรณานุกรม

จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ (อักษรธรรมและอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๔). กรุงเทพฯ:

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. เมืองนูนสุคนธ์. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๓๔.

ดิลเลอร์, แอนโทนี. “ไม้เอกมาจากไหน” ภาษาจารึกฉบับภาควิชาภาษาตะวันออก ๒๐ ปี.

ภาควิชาภาษาตะวันออกและชมรมรวมใจจารึก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,

๒๕๓๗. หน้า ๓๓ - ๔๘.

ตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่ม ๑ ผูกที่ ๑ - ๒. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่,

๒๕๒๔.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๓.

ทองสีบ ศุภะมาร์ค. พงศาวดารลาว. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๘.

บรรจบ พันธุเมธา. พจนานุกรมพม่า - ไทย - อังกฤษ. ม.ป.พ., ๒๕๓๐. (เอกสารอัดสำเนา).

เปลื้อง ณ นคร. พจนานุกรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.

พงศาวดารล้านช้างตามถ้อยคำในฉบับเดิม: ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ เล่ม ๒. พระนคร :

โรงพิมพ์องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์,

๒๕๓๑.

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. ใบจุ่ม : สารนิเทศบนสิ่งทอ. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๓.

ภาษาถิ่นภาษาไทย ๕ ภาค. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

มหาสิลา วีรวงศ์ แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. ประวัติหนังสือลาว. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.

วรารณ โตศิริ. การศึกษา “ใบจุ่ม” เอกสารทางราชการของอาณาจักรล้านช้าง. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.)

สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.

สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ลำดับกษัตริย์ลาว. สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๔

(เอกสารอัดสำเนา).

สุรศักดิ์มนตรี, พระยา. ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเล่ม ๑ - ๓. กรุงเทพฯ:

องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.

สุวิทย์ อิศาสวัสดิ์. ประวัติศาสตร์ลาว ๑๗๗๙ - ๑๙๗๕. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๔๓.

อุดม รุ่งเรืองศรี. พจนานุกรมล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง, ๒๕๓๔.